

UN TABLOU REPREZENTÂNDU-I PE HOREA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN DE STOICA DUMITRESCU, DIN COLECȚIA DE ARTĂ A MUZEULUI ALBAIULIAN

Gabriela MIRCEA*
Smaranda CUTEAN**

Pictorul Stoica Dumitrescu s-a născut în 11 mai 1886, în comuna Zănoaga (județul Dolj), dintr-o familie modestă. Îndeobște, nu există referințe bibliografice mai amănunțite în legătură cu existența sa. Cu toate acestea, pot fi trecute în revistă câteva repere biografice care se vehiculează în general, cu privire la persoana și activitatea sa artistică, dar ele ar trebui detaliate mai mult, în viitor. Să derulăm însă cunoștințele actuale, cel mai frecvent circulate în literatura de specialitate, cu privire la subiectul amintit¹.

Instrucția sa a inclus mai multe etape. A urmat mai întâi cursurile Școlii Elementare de Meserii din Vișina² (probabil în anii 1893-1900). A ajuns învățăcel la Școala de Arte Frumoase din București, în anii 1900-1905, perioadă în care i-a avut ca profesori, respectiv ca maeștri de urmat, pe G. D. Mirea (1852-1934) și Ipolit Strâmbu (1871-1934)³. În 1909 a obținut o bursă de studii la Academia de Arte Frumoase din München, cu Angelo Jank (1868-1940)⁴, maestru a cărui influență s-a resimțit în întreaga sa

* Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia; e-mail: peace_gabi@yahoo.com.

** Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia; e-mail: smaranda_cutean@yahoo.com.

¹ În legătură cu viața și activitatea pictorului Stoica Dumitrescu este de consultat și Rezeanu 1980.

² Deac 1996, p. 143.

³ *Ibidem* (G. D. Mirea, fost elev al lui Theodor Aman, cu siguranță i-a imprimat lui Stoica Dumitrescu orientarea înspre pictura istorică și așa cum mentorul a fost pe câmpurile de luptă ale *Războiului de Independență*, tot așa și învățăcelul a dorit să surprindă pe viu evenimentele bătăliilor mai importante ale vremii sale. Ipolit Strâmbu, elev de asemenea al lui Theodor Aman și G. D. Mirea a avut și el desigur forța de a-l influența pe Stoica Dumitrescu, de exemplu în căutarea efectelor de lumină).

⁴ *Ibidem* (Angelo Jank a fost un pictor și ilustrator german important al vremii sale, atent la înnoirile artistice ale sfârșitului secolului al XIX-lea și începutului secolului al XX-lea, respectiv la modalitățile de expresie ale *Secession*-ului sau așa numitului stil *Art Nouveau*, care în Germania a cunoscut varianta *Jugendstil*-ului, precum și la influențele impresionismului, îndeosebi ca pictor al curselor de cai sau ca pictor istoric. Atracția pentru pictarea cailor, cu siguranță de la acest maestru german i s-a imprimat pentru totdeauna lui Stoica Dumitrescu

activitate plastică ulterioară, suprapusă desigur peste cea a mentorilor săi de la București. Și-a continuat perfecționarea profesională în străinătate și după încheierea Primului Război Mondial, când a efectuat excursii de studii în Italia⁵ și Franța, care, cu siguranță, au contribuit la consolidarea opțiunilor și orientărilor sale artistice de până atunci, la desăvârșirea sa ca artist plastic.

Stoica Dumitrescu a debutat ca pictor în 1904, la *Tinerimea artistică*⁶, care promova la vremea respectivă tendințele înnoitoare europene de ultimă oră ale vremii, fiind în acel moment un veritabil port-drapel al prinerii limbajului și forței de expresie plastică a manifestărilor artistice din România.

În 1913, a luat parte la cel de-al Doilea Război Balcanic, respectiv la campania din Bulgaria⁷, ceea ce denotă implicarea sa directă în istoria aflată în curs de desfășurare, dorința de a trăi mersul istoriei, de a face experiențe existențiale radicale, pentru maturizarea sa personală în general și cea artistică în mod special.

Se afirmă ca individualitate artistică, începând din 1915, când și-a organizat prima expoziție plastică de autor (la „Sala Minerva” din București)⁸.

A fost un colaborator al lui Nicolae Iorga⁹, contribuind la ilustrarea grafică a revistei *Neamul românesc*¹⁰, făcând din ilustrația de revistă și carte una dintre constantele manifestărilor sale publice, remarcându-se sub acest aspect și activitatea sa de grafician la Editura Cartea Românească. A ilustrat, în perioada interbelică îndeosebi, ediții din Ion Creangă, Mihail Sadoveanu,

- care este oricum cel mai mare *pictor bataille*-ist român, precum și iubirea pentru pictura istorică sau ilustrarea diferitelor publicații, deoarece Angelo Jank a fost și promotor al picturii istorice sau ilustrator al celebrelor reviste *Jugend* și *Simplicissimus*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Nicolae Iorga s-a referit la lucrările sale din timpul Primului Război Mondial încă din 1917 (vezi în acest sens *Trei scene de război ale pictorului D. Stoica* - 1917, în Iorga 1968, p. 277-278). De altfel, marele istoric scria despre artist încă din 1915, în revista *Ramuri*, X (1915), în care apărea articolul Nicolae Iorga, *Un pictor „țărănist”: D. Stoica*, amintindu-l de altfel și în corespondența sau memorialistica sa.

¹⁰ De exemplu, în colecția muzeului din Alba Iulia (în *Biblioteca Veche*) există numere ale revistei, cu desene în peniță „datorate” lui Stoica Dumitrescu (corespunzătoare anului 1909). Astfel, el a fost autorul „porții” asimetrice, de la începutul fasciculelor publicației (desen semnat și datat: *Stoica D. [1]908*), din 1909, iar în no. 21, din 24 ianuarie 1909, tot lui îi pot fi atribuite și desenele nesemnate, reprezentându-i pe Vasile Alecsandri (p. 116), pe maiorul Cuza (p. 122), același personaj în momentul alegerii sale ca domnitor (p. 125), pe *Doamna Elena A. Cuza* (p. 130) și pe domnitorul *Alexandru Ioan I-ii Cuza*, ultimul dintre ele, mai elaborat decât celelalte, fiind de altfel și semnat: *Stoica*.

Petre Ispirescu și Alexandru Vlahuță.

Un exemplar dintr-o ediție ilustrată de Stoica Dumitrescu, aflat în Biblioteca documentară a muzeului din Alba Iulia este și Alexandru Vlahuță, *Din istoria trecutului nostru. Ilustrații de Stoica*, ediția a IV-a, București, Editura „Cartea românească”, f. a.¹¹. Lista ilustrațiilor sale din acest volum, realizate în peniță, merită a fi amintită, în fugă, pentru a arăta cât de dăruit a fost artistul, după modelul profesorului său münchenez Angelo Jank, acestui gen de manifestare artistică și de fapt implicării picturii și graficii în prezentarea mai sugestivă a istoriei patriei. Aceste ilustrații au fost următoarele: *Frontispiciu cu doi călăreți șarjând*, p. 3; *Frontispiciu cu scenă de luptă*, p. 7; *Un nobil dac cu scut și sulia*, p. 10; *Două dace torcând*, p. 11; *Vignetă, din 4 monede dacice*, p. 12; *Decebal șarjând*, p. 14; *Traian pe pedestal*, p. 15; *Soldat roman aruncând sulia*, p. 17; *Scenă de luptă. Închinarea lui Decebal*, p. 19; *Dărâmarea cetăților dacice*, p. 21; *Frontispiciu cu un călăreț la Troiță*, p. 27; *Năvăliri barbare*, p. 29; *Năvăliri barbare*, p. 30; *Frontispiciu cu cioban cu oile*, p. 32; *Frontispiciu întunecat cu luptători*, p. 35; *Luptător autohton*, p. 37; *Alexandru cel Bun*, p. 59; *Mircea cel Mare*, p. 63; *Vignetă din două monede*, p. 71; *Vlad Țepeș*, p. 76; *Frontispiciu cu scene de luptă din timpul lui Ștefan cel Mare*, p. 90; *Ștefan cel Mare călare*, p. 91; *Mihai Viteazul*, p. 145; *Matei Basarab*, p. 176; *Vasile Lupu*, p. 178; *Constantin Brâncoveanu*, p. 186; *Dimitrie Cantemir*, p. 187; *Vignetă cu scena mașilării unui domnitor*, p. 190; *Grigore Ghica*, p. 195; *Vignetă cu luptători din Revoluția lui Tudor Vladimirescu*, p. 202; *Portretul lui Tudor Vladimirescu*, p. 204.

În anii Primului Război Mondial Stoica Dumitrescu a fost din nou combatant, fiind rănit la Turtucaia și participând la rezistența din Moldova, la început în calitate de simplu militar și apoi ca pictor atașat pe lângă Marele Cartier General al Armatei. A fost colaborator al publicației *România*, cunoscându-se atunci mai bine cu Mihail Sadoveanu.

A participat la expoziția *Arta română*, de la Iași, din 1918 (fiind inclus în noua grupare artistică românească omonimă), ceea ce l-a detașat net, îndeosebi, de unii membri ai grupării *Tinerimea artistică*, rămași sub ocupație germană în București, și suspicionați ulterior de colaboraționism cu cotropitorul, ceea ce l-a condus la o parțială separare (cel puțin de unii dintre exponenții mișcării) de gruparea menționată, inclusiv sub aspectul opțiunilor estetice. Stoica Dumitrescu a fost în primul rând adeptul promovării patriotismului prin artă (decă al unei arte angajate) și prin conduita civică și mai puțin al modernizărilor artistice în sine, tot mai accentuate, aflate atunci sau ulterior în tumultoasă afirmare și ascensiune valorică.

Iată ce relatează o autoare contemporană despre implicarea lui Stoica

¹¹ Vlahuță f. a. Cota: (BV. 10.552).

Dumitrescu în evenimentele Primului Război Mondial:

„A participat la Primul Război Mondial, la început ca sergent, grad cu care a luptat pe fronturile din Dobrogea și Moldova. Rănit la Turtucaia de trei ori, va sta o perioadă în spital, unde va continua să lucreze, schițele executate aici fiind remarcate de însuși generalul Constantin Prezan. Timpul petrecut pe front l-a marcat decisiv ca artist și patriot, producând o schimbare profundă în creația sa. În vara anului 1917, Dumitrescu Stoica a răspuns inițiativei Marelui Cartier General care prin ordinul circular nr. 94000 din 23 iunie 1917 a decis ca artiștii plastici aflați sub arme să participe la lupte ca reporteri de război. El a fost asimilat gradului de locotenent, cu toate drepturile, fiind subordonat Secției a III-a adjutatură din Marele Cartier General. Pictorul, la fel ca și ceilalți artiști, a primit autorizația să facă schițe atât pe front cât și în spatele lui”¹².

În ce s-a tradus activitatea sa artistică, din acel moment? Într-o serie de lucrări valoroase, unele dintre ele cunoscute și apreciate ulterior inclusiv în străinătate, conform aceleiași autoare:

„Alături de colegii săi, Stoica Dumitrescu va immortaliza chipuri de soldați și aspectele dramatice ale războiului (lagăre, refugiați), evidențiind în lucrările sale atât spiritul de sacrificiu al soldaților români, cât și dramele petrecute în spatele frontului și în teritoriile ocupate. La finele războiului, va dona o parte din lucrările sale Muzeului Militar Național și Muzeului Războiului din Paris. Pânzele pictate ulterior, având ca sursă de inspirație schițele, vor fi expuse în 1918 la Iași [...] Dintre lucrările ce au ca subiect Primul Război Mondial amintim *Șarja de la Prunaru, Ofițer rănit, Generalul Dragalina pe frontul de la Cerna și Retragerea din 1916*”¹³.

Stoica Dumitrescu a fost unul dintre întemeietorii Muzeului Militar Național, așa cum se releva acest aspect în cadrul relatării din 2003, menționată anterior:

„[...] în anul 1919, când se hotăra organizarea muzeului militar ca instituție de sine stătătoare ce urma să prezinte istoria militară a poporului român, Stoica Dumitrescu, alături de pictorul Sârbu și sculptorul Medrea, era angajat colaborator al secției militare a Muzeului Național de Antichități. Ce aveau ei de făcut? Să creeze opere care să ilustreze toate momentele importante istorico-militare. Putea avea oare cineva îndrăzneala să aprecieze că toate aceste lucrări realizate de tânărul de 30 de ani îi vor contura viitorul creației? Eu cred că da... Contractul pe care îl avea de îndeplinit i-a creat prilejul să «copieze» la început, și să creeze mai târziu opere interesante, în care experiențele câștigate la München, Paris și Roma să fie puse în practică”¹⁴.

¹² Toader 2003, p. 285.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 283.

A avut expoziții personale, după cea de la București din 1915 și de la Iași, din 1918 (care a fost o expoziție de grup), menționate deja, la București, la Cartea Românească (1926, 1928) și la „Sala Universul” (1946)¹⁵.

În 1927 a pictat lucrarea sa de referință *Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia*, triptic impunător de 5 x 3 m. O schiță a monumentalei lucrări, de fapt un tablou de sine stătător, deosebit de valoros, de dimensiuni mai mici, se păstrează tot în colecția de artă a muzeului albaiulian.

În cadrul activității sale artistice de pictor preocupat de teme istorice, s-a subliniat modul deosebit în care a înțeles să se documenteze pentru realizarea lucrărilor sale de acest tip, utilizând atât sursele documentare, literare și istorice, cât și cele iconografice și picturale, anterioare activității sale, ceea ce a corespuns acumulării unor cunoștințe de veritabil erudit, în acest sens. Aspectul a fost semnalat în bibliografia anterioară:

„Pentru subiectele cu caracter istoric, Stoica Dumitrescu este un elev silitor, el studiază foarte atent legendele istorice, cronicile, dar preia în cazul multor personaje importante ca Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul și reprezentările devenite clasice la mijlocul secolului al XIX-lea. Pictorul își face de asemenea o documentare atentă în ceea ce privește uniformele militare și civile, armele, aspectele fastuoase de la curțile domnești, fizionomia țaranului pe care îl va immortaliza în picturile sale”¹⁶.

Dacă nu a avut parte de o recunoaștere permanentă a creației sale, devenind de la un moment anume, oarecum anacronic, nu prin academismul său, cât prin atașamentul său față de o reprezentare artistică figurativă, apropiată realismului, romantismului, cu tematică angajată politic în sensul promovării patriotice a valorilor culturale și spirituale naționale, cu destule tente modernizatoare însă, pictura lui Stoica Dumitrescu, chiar dacă a fost taxată mai dur de către Tudor Arghezi, sau moderniștii care i s-au succedat, a fost totuși apreciată de critici importanți ai vremii, ca Léo Bachelin (1857-1930)¹⁷, cvasitraditionalist, este adevărat sau, mai ales, de către Louis Réau (1881-1961)¹⁸, istoric al artei europene cu mare deschidere

¹⁵ Deac 1996, p. 143.

¹⁶ *Ibidem*, p. 284.

¹⁷ Originar din Neuchâtel, profesorul universitar elvețian (de greacă, latină, literatură franceză) a devenit bibliotecar al Casei Regale a României (1888-1893) și apoi a predat la București, cunoscând foarte bine viața artistică din România sfârșitului secolului al XIX-lea și a primelor decenii ale secolului al XX-lea. A inventariat la un moment dat tablourile de valoare din patrimoniul regalității Române, ceea ce însemna că era recunoscut ca specialist și în acest domeniu. A scris despre castelul Peleş și l-a fascinat folclorul românesc. Faptul că a comentat public favorabil părți ale creației lui Stoica Dumitrescu este totuși o dovadă a valorii lucrărilor sale, o recunoaștere a lor din partea unui critic avizat.

¹⁸ Reputat istoric al artei, francez, cunoscător inclusiv al fenomenului plastic românesc, în special al celui din primele trei decenii ale secolului al XX-lea (vezi în acest sens Réau 1933).

inclusiv înspre cele mai înnoitoare direcții de manifestare ale modernismului, ceea ce reprezintă o recunoaștere internațională a operei artistului deosebit de importantă.

Tabloul *Horea, Cloșca și Crișan* face parte din „vechea colecție de artă” a Muzeului din Alba Iulia. Nu a fost semnat și datat, dar el figurează în Registrul inventar al bunurilor artistice ale muzeului ca o lucrare de *Stoica D.*, [prescurtare pentru numele de familie Dumitrescu], așa cum semna de obicei artistul, la un număr de ordine mic, 41.

Mai mult, modul de finisare a verso-ului după înrămare și de fixare a inelelor în care se introducea sfoara pentru agățare sunt identice cu cele ale *Intrării lui Mihai Viteazul în Alba Iulia*, pictură semnată de către artist, aflată și ea la Alba Iulia (este vorba de o schiță, de foarte bună calitate, pentru monumentalul triptic, păstrat la Muzeul Militar Național de la București). Aceste informații colaterale, deosebit de importante, ca și modul de realizare al lucrării în sine, în stilul artistului menționat, ne face să credem că tabloul a fost pictat de Stoica Dumitrescu, în perioada interbelică (în deceniile 3-4), pentru ca la scurt timp de la realizare să ajungă în colecțiile muzeului nostru, împreună cu *Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia*, probabil în timpul directoratului lui Ion Berciu.

Compoziția este echilibrată, deși schema conceptuală pare descentrată, în sensul că Horea și Cloșca, așezați la masă, sunt grupați în jumătatea stângă a tabloului, în timp ce Crișan, în picioare, asigură contraponderea jumătății drepte. De asemenea, în mod fals, capul lui Crișan, din profil, se află deasupra capului lui Horea și Cloșca, dar prin aceasta el nu devine preeminent, pentru că centrul de interes al compoziției este totuși Horea, chiar dacă el este deviat spre stânga și se află în planul secund, la un nivel de percepție mai jos, fiind prezentat, pe deasupra, în mod modernist, din profil. Cu toate că personajul principal al compoziției (de fapt ideologul principal al mișcării sociale) este aproape întors cu fața dinspre noi, trăsăturile feței sale sunt recognoscibile și denotă îndelunga documentare pe care artistul a întreprins-o în vederea pictării sale. Cloșca, nu este personajul principal, chiar dacă are rolul de purtător al luminii (dar nu de producător al ei) și chiar dacă e postat cumva în centrul vizual al compoziției, singurul cu fața spre istorie (sau spre privitor). Interesant este modul în care lumina pe care o ține în mână îi pune în evidență cămașa (și de fapt toți cei trei eroi își îmbrăcaseră deja cămașa morții, aspect pe care artistul insistă, în mod pregnant, parcă abătându-ne ochii de la chipurile protagoniștilor). El nu face decât să îl pună în lumină pe Horea.

Compoziția se desăvârșește prin gama coloristică sobră, gândită în ton cu cadrul și așezarea personajelor în context. Predomină marouri (e aici

ideea de *sepie* mult înăsprită), până la nuanțe de brun închis, dense (cromatic), luminate în contrast prin „efectul de lampă”, atât de căutat de artiștii deceniului al treilea al secolului al XX-lea, dominantă fiind temperată de tente gri (în care albastrul este înăbușit - și de aici rezultă un dramatism cromatic modernist) și de alb și galben, prevestitoare ale martirajului. Clarobscurul este modernist, chiar dacă figurile par „realiste” (academiste), ca și modul de pictare, prin diluări memorabile ale pastei, contrastante tehnic cu dramatismul temei (care ar fi cerut o pastă vâscoasă). Ca atare, pictura este figurativă, chipurile nu au nimic eroic - par oameni comuni, înăspriți însă de mari dureri.

Nu se caută expresivitatea exterioară, doar chipul lui Cloșca este oarecum mai bine definit (în sensul că e singurul reprezentat din față), figura lui Crișan parcă nu contează (de altfel, ea este și mai înăsprită, mai neluminată de spirit, chiar, din pricina „durerilor înăbușite”, ca să preluăm o sintagmă sadoveniană, familiară și lui Stoica Dumitrescu, cunoscut sau chiar apropiat al scriitorului).

Frapează desigur chipul lui Horea, întors, din profil, ca al vechilor împărați, reprezentați pe medalii sau monede, profil care numai ca idee trimite la titulatura *Horia, Rex Daciae*. De altfel profilul lui Horea, „umbra” sa se bucurase de notorietate europeană, cum se știe, așa fusese el cunoscut îndeosebi lumii sale contemporane. În realitate, în tablou este redat un om ca oricare dintre noi, cu adânci frământări. Totuși, între cei trei există o legătură psihică intensă, mai mult între Horea și Cloșca, aduși cap lângă cap și, oarecum mai puțin între ei și Crișan, așezat în picioare (ca om de acțiune cum a fost), mai independent cumva, de felul său. Doar cămașa lui Cloșca este o pată curată (imaculată), captând privirea și estompând chiar percepția chipului său. În zona cămășii e o aură, din ea vibrează lumina lumânării, pe care o ține în mână. Eroii, extrem de animați, par oarecum înfricoșați, ceea ce evidențiază o intensă trăire psihică. Pun la cale răscoala, dar nu sfidează nimic și pe nimeni, par împinși de o necesitate grea, de însuși destinul lor, să o pornească. Au trac evident (viziunea aceasta asupra eroilor este din nou de sorginte modernistă, anume umanizarea lor excesivă, chiar și o transpunere a noastră în „pielea” lor sau o apropiere excesivă a noastră de ei). Poate au fost doar marionete ale sorții, pare să ne transmită artistul și s-au temut să facă ceea ce au făcut (!). O pată mai luminoasă trimite vibrații de pe masă: e „cartea împărătească”, a izbăvirii din iobăgie. Doar ea consonează cromatic întru totul cu cămașa lui Cloșca. Ca atare, compoziția nu ni se pare de loc academică (nici academic anacronică, cum au taxat unii critici creația lui Stoica Dumitrescu) sau doar „realistă”, ci cu trimiteri romantice și încărcată de simboluri și mesaje interpretative moderniste. Desigur, simbolul cel mai

evident este cel al luminii, al iluminismului (implicat prin diploma imperială) și indirect, chiar al iluminării lăuntrice (în sensul dobândirii sfințeniei), pe care martirajul pentru nație îl incumbă personajelor.

Astfel, noi considerăm tabloul, din punctul de vedere al compoziției și al manierei de lucru, o lucrare tradiționalistă, prin figurativismul său, dar și modernistă, prin multiplele sale implicații psihologice și simbolice, prin modul său de concepere și realizare plastică, trăsături care fac din el o operă cu certe trimiteri și mesaje actuale încă, aflate în concordanță cu exigențele sensibilităților plastice contemporane.

ANEXA

Câteva referințe bibliografice suplimentare referitoare la biografia și creația lui Stoica Dumitrescu

Muzeele capitalei. Arte plastice și etnografice, București, 1966, p. 59: Stoica D.- adevăratul nume al artistului era Stoica Dumitrescu (1887-1956) - a păstrat în tot cursul unei activități îndelungate urmele studiilor sale müncheneze. Deși a aplicat compozițiilor istorice (al căror număr e impresionant) formulele unui academism anacronic, pictorul a izbutit uneori, datorită unei incontestabile călduri a sentimentului, să realizeze tablouri cu un conținut dramatic, așa cum e cel intitulat **În refugiu**, expus în Galerie. Dacă la Stoica D. apropierea de teme sociale se realiza mai ales pe linia unui atașament sentimental [față] de soarta celor umili, artistul încercând să adapteze subiectele unor scheme compoziționale prestabilite de școala müncheneză, la un alt fost elev al acestei școli, moldoveanul Lascăr Vorel (1879-1918), ea se produce ca un rezultat al unui atașament lucid și declarat. Este vorba desigur despre lucrarea expusă în Galeria Națională de la Muzeul de Artă al României vremii respective, textul citat aparținându-i de fapt lui Dan Grigorescu.

Vasile Drăguț, Vasile Florea, Dan Grigorescu, Marin Mihalache, *Pictura românească în imagini. 1111 reproduceri*, București, 1970: Stoica D. - adevăratul nume al artistului era Stoica Dumitrescu (1887-1956) - a păstrat în tot cursul activității îndelungate amintirea // studiilor sale müncheneze. Deși a aplicat compozițiilor istorice (al căror număr e impresionant) formulele unui academism anacronic, evidente mai ales în scenele de lupte, pictorul a izbutit uneori, datorită unei incontestabile călduri a sentimentului, să realizeze imagini dramatice, întemeiate pe echilibrul compoziției și pe o cromatică sobră (fișa respectivă îi aparținea desigur, tot lui Dan Grigorescu) (p. 215-216).

Vasile Drăguț, Vasile Florea, Dan Grigorescu, Marin Mihalache, *Romanian Painting*, Bucharest, 1977: STOICA D: (1887-1956) - whose real name was Stoica Dumitrescu- clung to memories of his studies in Munich throughout his long activity. Although he applied the formulas of a certain anachronistic academicism to his historical compositions (wich he painted in impressive numbers), wich is particularly evident in his battle scenes, thanks to an incontestable warmth of sentiment at times the painter succeeded in achieving dramatic images, based on compositional balance and sober colouring (p. 275).

Mircea Deac, *50 de ani de pictură. 1890-1940. Dicționarul pictorilor din România*, București, 1996: Stoica D. (Dumitrescu) - figurează printre *Artiștii care au participat cu picturi, guașe, tempera, acuarele și picturi monumentale la expozițiile „Tinerimea artistică” și la „Salonul oficial de pictură și sculptură”* (p. 161); *Astfel, cei care fuseseră novatori, care la începutul secolului înfrunțaseră Tinerimea artistică: A. C. Verona, Kimon Loghi, Ipolit Strâmbu, C. Aricescu, C. Artachino, D. Stoica* [s.n.], G. Murnu, N. Grant, N. Vermont, Șt. Popescu, ca și sculptorii D. Mirea și O. Spaethe

nu mai sunt atât de apreciați, vor fi considerați depășiți, lipsiți de suflu creator, expozițiile lor vor apărea tot mai restrânse (p. 42); *Dacă ar fi să căutăm originile autobtone ale simbolismului românesc îl vom găsi în picturile romantice la C. Lecca, la Mișu Pop, la Oscar Obedeanu, A. Smighelschi, Sava Henția, sau în oarecare măsură, la Th. Aman, în pictura istorică, așa cum istorismul avea să triumfe în pictura lui Costin Petrescu și mai târziu la D. Stoica* (p. 31).

Tudorița Toader, *Stoica Dumitrescu pictor istoric în colecția Muzeului Militar Național*, în *Buletinul Muzeului Militar Național*, 1/2003. Partea I, București, 2003: *Stoica Dumitrescu, pe nedrept tratat cu indiferență de cei care au scris o istorie a artelor plastice din România, este pentru domeniul nostru de activitate unul dintre pictorii care, prin tematica diversă abordată, prin creațiile sale în pictură și în desen reprezintă o eternă prezență în ilustrarea istoriei naționale. Ne facem acum o datorie față de acest artist aproape necunoscut și vă vom prezenta puținele informații găsite până la această dată despre el și vom aduce în același timp în fața dumneavoastră o mare parte dintre lucrările sale, pe care cu mândrie Muzeul Militar Național le posedă (aproximativ 50 de picturi și numeroase desene)* (p. 283) (Printre picturile din colecție autoarea specifică și lucrarea *Răscola țăranilor condusă de Horea, Cloșca și Crișan*, ulei/placaj, 74 x 100 cm, p. 287); *Prin tematica abordată, Stoica Dumitrescu este un artist complex, operele sale prezentând ori mari compoziții cu subiect istoric, ori scene de gen, portrete, schițe și desene, toate creând imaginea unui artist greu de încadrat unui anume curent, el fiind în același timp tradiționalist și modern, academist și realist. Ca unul dintre primii artiști care a beneficiat de o bursă de studii în străinătate, el își va crea o operă modernă în concepție și colorit, cu atență aplicare asupra desenului, a tonalităților combinate, care vor crea în final opere armonioase* (p. 283-284).

A Painting by Stoica Dumitrescu Depicting Horea, Cloșca and Crișan from the Art Collection of the Museum of Alba Iulia

(Abstract)

The painting of Horea, Cloșca and Crișan, by Stoica Dumitrescu, which represents the main point of interest of the present paper, is part of the “old art collection” of the Museum of Alba Iulia. It was not signed and dated by its creator but it appears as No. 41 in the *Accession Book* of the artistic assets of the Museum, as a piece of *Stoica D. [=Dumitrescu]*, his usual signature. The finishing manner of the back after framing and fixing of the hanging rings are identical to the ones of *The Entrance of Michael the Brave into Alba Iulia*, picture signed by the artist, also from Alba Iulia (a valuable sketch of the monumental homonymous triptych, kept at the National Military Museum in Bucharest). The mentioned information, together with the artistic technique employed – in the style of the fore mentioned artist, makes us to believe that the painting does indeed belong to Stoica Dumitrescu, without the artist to actually sign the piece, it being painted in the interwar period (decades 3-4). Shortly after its creation, the painting, exquisitely framed according to the trend of the interwar period, reached the collections of the Museum of Alba Iulia, together with *The Entrance of Michael the Brave into Alba Iulia* (1927). In the imagery depicting the riot of Horea, Cloșca and Crișan, the painting of Alba Iulia is highly original, fact that offers it a certain attraction beyond its artistic execution. The composition is balanced, although an eccentric conceptual scheme has been employed, in the sense that Horea and Cloșca, both sitting at the table, are grouped in the left half of the painting, while Crișan, standing, balances the right side. The focus point of the painting still remains Horea, even deviated to the left and somehow in the background at a lower perception level. In addition, he appears in profile. The composition is completed by use of a sober range of colours which enhances the spatiality and the positioning of the characters in space. Shades

of brown dominate, enlightened in contrast by “the lamp effect”. The dominant is tempered by tints of grey and is enhanced by whites and martyr-foreseeing yellow shades. The chiaroscuro is modern (even if the faces look “realistic”) as well as the painting method, with memorable dilutions of the paste, in high contrast with the dramatization of the theme (that would have required a viscous paste). The external expressiveness is unimportant since only Horea’s face is memorable. However, there is a tense psychical connection especially between Horea and Closca, whose heads are quite close together. The heroes seem fearful or somehow frightened. They are plotting a riot, being bound by a great burden to ignite it, and by their very own destiny. A lighter patch of color sends its vibrations from the table: it’s the Imperial Order for the serfdom redemption. Of course, the main motive is the one of the light (the motive of the candle), of Enlightenment (inferred through the Imperial Diploma) and indirectly, of the inner illumination (the gaining of Holiness) achieved by the sacrifice of the characters for the country.

(Translated by Adina Goșa)

Explanation of figures

Fig. 1. Stoica Dumitrescu, *Horea, Cloșca și Crișan*, undated.

Fig. 2. Stoica Dumitrescu, *Horea, Cloșca și Crișan*, detail.

Abrevieri bibliografice

- Deac 1996 - Mircea Deac, *50 de ani de pictură. 1890-1940. Dicționarul pictorilor din România*, București, 1996.
- Iorga 1968 - Nicolae Iorga, *Scrieri despre artă*, ediție de Barbu Theodorescu, București, 1968.
- Réau 1933 - Louis Réau, *Histoire de l'expansion de l'art français. Le mond latin: Italie-Espagne-Portugal-Roumanie-Amérique du Sud. Quarante planches hors texte*, Paris, 1933.
- Rezeanu 1980 - Paul Rezeanu, *Artele plastice în Oltenia. 1920-1944*, Craiova, 1980.
- Toader 2003 - Tudorița Toader, *Stoica Dumitrescu pictor istoric în colecția Muzeului Militar Național*, în *BMMN*, 1, 2003, partea I, București, 2003.
- Vlahuță f.a. - Alexandru Vlahuță, *Din istoria trecutului nostru. Ilustrații de Stoica*, ediția a IV-a, București, f.a.

Cuvinte-cheie: pictor, al Doilea Război Balcanic, expoziție de autor, Primul Război Mondial, teme istorice.

Keywords: painter, Second Balkan War, individual exhibition, First World War, historical themes.

Un tablou reprezentându-i pe Horea, Cloșca și Crișan

Fig. 1. Stoica Dumitrescu, *Horea, Cloșca și Crișan*, f. a

Fig. 2. Stoica Dumitrescu, *Horea, Cloșca și Crișan* - detaliu

Lista abrevierilor

Acta	- Acta (Siculica). Muzeul Național Secuiesc. Sfântu-Gheorghe.
ActaArch	- Acta Archaeologica. Copenhagen.
ActaMN	- Acta Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
ActaMP	- Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. Zalău.
AÉ	- Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művész-történeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
AIIA	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț” Cluj-Napoca).
AIGS	- Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”. Târgu Mureș.
AJPA	- American Journal of Physical Anthropology. The Official Journal of the American Association of Physical Anthropologist. Baltimore.
Aluta	- Aluta (Studii și comunicări - Tanulmányok és Közlemények). Sfântu Gheorghe.
AM	- Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”. Iași.
AnB	- Analele Banatului (serie nouă). Muzeul Banatului. Timișoara.
AnEtn	- Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei. Cluj-Napoca.
Angustia	- Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
ARA	- Annual Review of Anthropology. Palo Alto.
Antiquity	- Antiquity. A Quartely Review of World Archaeology. York.
AOG	- Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen. Wien.
APA	- Acta Praehistorica et Archaeologica. Berlin.
Apulum	- Apulum. Acta Musei Apulensis. Buletinul Muzeului Regional Alba Iulia/Anuarul Muzeului Național al Unirii. Alba Iulia.
Archaeologia Bulgarica	- Archaeologia Bulgarica. Sofia.
Archaeometry	- Archaeometry. Research Laboratory for Archaeology & the History of Art. Oxford.
ArhSom	- Arhiva Someșană. Arhiva Someșană. Revistă istorico-culturală. Năsăud, 1924-1940.
ArhMed	- Arheologia Medievală. Reșița-Cluj-Napoca.
ATS	- Acta Terrae Septemcastrensis. Sibiu.
AUA	- Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Universitatea „1 Decembrie 1918”. Alba Iulia.
AUO	- Analele Universității din Oradea. Istorie, Arheologie. Oradea.
BAHC	- Bibliotheca Archaeologica et Historica Corvinensis. Hunedoara.
Banatica	- Banatica. Muzeul de Istorie al Județului Caraș-Severin. Reșița.

BA	- Biblioteca de arheologie. Muzeul Național de Istorie a României. București.
BAR	- British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
Barlangkutatas	- Barlangkutatas. Hoehlenforschung. Budapest (1913-1943).
BB	- Bibliotheca Brukenthal. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BCȘS	- Buletinul Cercurilor Științifice Studentești. Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia. Alba Iulia.
BHAUT	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Universitatis Timisiensis. Timișoara.
BHAB	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara.
BMA	- Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii. Alba Iulia.
BMMN	- Buletinul Muzeului Militar Național. București.
BMN	- Bibliotheca Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
BMP	- Bibliotheca Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. Zalău.
Bonner Jahrbücher	- Bonner Jahrbücher. Rheinischen Landesmuseums in Bonn und des Rheinischen Amtes für Bodendenkmalpflege im Landschaftsverband Rheinland und des Vereins von Altertumsfreunden im Rheinlande. Köln/Bonn.
BOR	- Biserica Ortodoxă Română. Patriarhia Română. București.
Boreas	- Boreas. Münstersche Beiträge zur Archäologie. Münster.
BR	- Budapest Régiségei. Budapesti Történeti Múzeum. Budapest.
BS	- Bibliotheca Septemcastrensis. Sibiu.
BSNR	- Buletinul Societății Numismatice Române. Societatea Numismatică Română. București.
BSPF	- Bulletin de la Société Préhistorique Française. Paris.
BȘȘC	- Buletinul Societății Științifice din Cluj. Cluj.
BUA	- Bibliotheca Universitatis Apulensis. Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia. Alba Iulia.
CA	- Cercetări arheologice. Muzeul Național de Istorie a României. București.
CAn	- Current Anthropology. Chicago.
CAI	- Caiete de Antropologie Istorică. Revistă Semestrială publicată de Seminarul de Antropologie Istorică. Universitatea „Babeș-Bolyai”. Cluj-Napoca.
Carpica	- Carpica. Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”. Bacău.
CB	- Caiete Banatica. Muzeul de Istorie al Județului Caraș-Severin. Reșița.
CCA	- Cronica cercetărilor arheologice. București.
CCRPM	- Cercetări de conservare și restaurare a patrimoniului muzeal. București.
CI	- Cercetări Istorice. Muzeul de Istorie a Moldovei. Iași.
Cibinium	- Cibinium. Analele Muzeului Etnografic „ASTRA”. Complexul Muzeal „ASTRA”. Sibiu.

CNA	- Cronica Numismatică și Arheologică. Foaie de informații a Societății Numismatice Române. București (1920-1945).
Corviniana	- Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
Crisia	- Crisia. Culegere de materiale și studii. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
Cultura creștină	- Cultura creștină. Publicație apărută sub egida Mitropoliei Române Unite cu Roma Greco-Catolică și a Facultății de Teologie Greco-Catolică din Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Departamentul Blaj. Blaj.
Cumidava	- Cumidava. Muzeul Județean Brașov. Brașov.
Dacia	- Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) – XII (1948). Nouvelle série: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”. București.
Delfo	- Il coltello di Delfo. Rivista di cultura materiale e archeologia industriale. Roma.
Der Anschnitt	- Der Anschnitt. Zeitschrift für Kunst und Kultur im Bergbau. Bochum.
DFS	- Deutsche Forschung im Südosten. Sibiu.
Dolgozatok	- Dolgozatok az Erdély Nemzeti Múzeum Érem - és Régiségtárából. Kolosvár (Cluj).
DP	- Documenta Praehistorica. Poročilo o raziskovanju paleolitika, neolitika in eneolitika v sloveniji. Ljubljana.
Drobeta	- Drobeta. Muzeul Regiunii Porților de Fier. Drobeta Turnu-Severin.
EA	- Environmental Archaeology. The Journal of Human Palaeoecology. Association for Environmental Archaeology.
EphNap	- Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei. Cluj-Napoca.
FoliaArch	- Folia Archaeologica. Magyar Történelmi Múzeum. Budapest.
FSI	- Forensic Science International.
FVL	- Forschungen zur Volks- und Landeskunde. Sibiu.
GCA	- The Geochimica et Cosmochimica Acta. Washington University.
Germania	- Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission. Frankfurt am Main.
HTRTÉ	- A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyvei. Deva (1880-1913).
IJO	- International Journal of Osteoarchaeology. United States.
Interacademica	- Interacademica. Les travaux de la VI-ème et VII-ème session annuelle Cernăuți (1999) et Mangalia/Neptun (2000) (editori: Victor Cojocaru, A. G. Korvin-Piotrovskij, Adrian Poruciu). București, 2001.
Istros	- Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
JAA	- Journal of Anthropological Archaeology.
JAR	- Journal of Archaeological Research. New York.
JAS	- Journal of Archaeological Science, Academic Press. United States.
JFA	- Journal of Field Archaeology. Boston University.

JQS	- Journal of Quaternary Science.
JRGZM	- Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. Mainz.
JSKV	- Jahrbuch des siebenbürgischen Karpathen-Vereins. Hermannstadt (Sibiu) (1881-1922).
MA	- Mitropolia Ardealului. Revista oficială a Arhiepiscopiei Sibiului, Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopiei Alba Iuliei și Episcopiei Oradiei. Sibiu (1956-1991). A continuat <i>Revista Teologică</i> , (1907-1947) și este urmată de aceeași revistă.
Marmatia	- Marmatia. Muzeul Județean Maramureș. Baia Mare.
Marisia	- Marisia. Studii și Materiale. Târgu Mureș.
Materiale	- Materiale și cercetări arheologice. București.
Materijali	- Poceci ranih zemljoradnickih kultura u Vojvodini i Srpskom Podunavlju, Materijali X, Srpsko arheološko društvo. Gradski muzej, Subotica. Beograd.
MB	- Mitropolia Banatului. Timișoara.
MemAntiq	- Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț.
MI	- Magazin istoric. Revistă de cultură istorică. București.
MN	- Muzeul Național. Muzeul Național de Istorie a României. București.
Nemus	- Nemus. Alba Iulia.
Nexus	- Nexus. The Canadian Student Journal of Anthropology. Department of Anthropology McMaster University Hamilton, Ontario, Canada.
OJA	- Oxford Journal of Archaeology, Blackwell Publishing Inc., United Kingdom.
OmIA	- Omagiu Profesorului Ioan Andrițoiu cu prilejul împlinirii a 65 de ani. Studii și cercetări arheologice (ed. Cristian I. Popa, Gabriel T. Rustoiu). Alba Iulia, 2005.
OmPCI	- Omagiu lui P. Constantinescu-Iași cu prilejul împlinirii a 70 de ani (ed. Emil Condurachi, Georges Cogniot, Pavel Reiman, Stanciu Stoian). București, 1965.
OpuscArchaeol	- Opuscula Archaeologica Radovi Arheološkog zavoda. Zagreb.
PA	- Patrimonium Apulense. Alba Iulia.
Partium	- Analele Universității Creștine Partium. Oradea.
PAS	- Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Berlin.
PAT	- Patrimonium Archaeologicum Transylvanicum. Institutul de Arheologie și Istoria Artei. Cluj-Napoca.
Perspective	- Perspective. Revista Misiunii Române Unite din Germania. München.
PB	- Patrimonium Banaticum. Timișoara.
PBF	- Prähistorische Bronzefunde. München.
Pontica	- Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. Constanța.
Potaissa	- Potaissa. Studii și comunicări. Turda.

Programm Mühlbach	- Programm des evaghelischen Untergymnasium in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten. Mühlbach (Sebeș).
PZ	- Prähistorische Zeitschrift. Deutsche Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Institut für Prähistorische Archäologie. Berlin.
QSR	- Quaternary Science Reviews. The International Multidisciplinary Research and Review Journal.
RB	- Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
RI	- Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). București.
RM	- Revista muzeelor. București.
RMM	- Revista muzeelor și monumentelor istorice. București.
RMM-MIA	- Revista muzeelor și monumentelor. Monumente Istoricе și de Artă. București.
RVM	- Rad Vojvodanskih muzeja. Novi Sad.
Saalburg Jahrbuch	- Saalburg Jahrbuch. Bericht des Saalburg-Museums. Berlin.
Sargetia	- Sargetia. Buletinul Muzeului Județului Hunedoara (Acta Musei Devensis). Deva.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istoria veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
SCIM	- Studii și cercetări de istorie medie. București.
Singidunum	- Singidunum. Muzej grada Beograda. Beograd.
SJ	- Saalburg-Jahrbuch. Publikationen des Saalburgmuseums. Saalburg.
SOA	- Südostdeutsches Archiv. München.
SlovArch	- Slovenská Archeológia. Nitra.
SMMIM	- Studii și materiale de muzeografie și istorie militară. Muzeul Militar Central. București, 1968.
SP	- Studii de Preistorie. București.
StComCaransebeș	- Studii și comunicări. Muzeul Județean de Etnografie și Istorie Locală. Caransebeș.
StComSibiu	- Studii și comunicări. Arheologie-istorie. Muzeul Brukenthal. Sibiu.
StComSM	- Studii și comunicări. Muzeul Județean Satu Mare. Satu Mare.
Suceava	- Suceava. Anuarul Muzeului Județean. Suceava.
SUCH	- Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica. Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu. Sibiu.
SV	- Siebenbürgische Vierteljahrschrift. Hermannstadt (Sibiu).
Symposium Badener	- Symposium über die Entstehung und Chronologie der Badener Kultur. Bratislava, 1973.
SympThrac	- Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
Terra Sebus	- Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica”. Sebeș.
The Bead Journal	- The Bead Journal (din anul 1978 <i>Ornament</i>). The Bead Museum, Glendale. Arizona.
Thraco-Dacica	- Thraco-Dacica. Institutul Român de Tracologie. București.
Tibiscus	- Tibiscus. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara (1971-1979).

TISER	- Travaux de l'Institut de Spéléologie « Emile Racovitza ». București.
Transilvania	- Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Brașov.
UPA	- Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Berlin.
VAH	- Varia Archaeologica Hungarica. Budapest.
VAMZ	- Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu. Zagreb.
VHA	- Vegetation History and Archaeobotany. The Journal of Quaternary Plant Ecology, Palaeoclimate and Ancient Agriculture - Official Organ of the International Work Group for Palaeoethnobotany.
Vigilia	- Vigilia. Budapest.
VTT	- Veszprémi Történelmi Társaság Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság kiadványa. Veszprém.
ZfSL	- Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde. Gundelsheim.
Ziridava	- Ziridava. Muzeul Județean. Arad.